

Τὸν ὄρον νεύρα χρησιμοποιεῖ, ὡς καὶ ὁ Ἱπποκράτης εἰς δήλωσιν μᾶλλον τῶν συνδέσμων καὶ τῶν τενόντων, ὡς τοῦτο δηλοῦται ἐκ τῶν ἀκολουθῶν χωρίων τοῦ Τιμαίου. «Καὶ δὴ κατὰ τὰς συμβολὰς τῶν ὀστέων, . . . δήσας πρὸς ἄλληλα νεύροις . . . » (Τίμ. 74 D). Τοῦτο δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ γίνεται καὶ εἰς τὰ ὀστέα τῆς κεφαλῆς· «σαρξὶ δὲ καὶ νεύροις κεφαλῆν, ἅτις οὐδὲ καμπὰς ἔχουσιν, οὐ ξυνεστέγασαν κλπ.». (Τίμ. 75 C). Γνωρίζει ἐπίσης καὶ τὰς ραφὰς τοῦ κρανίου (Τίμ. 76 A), τὸ δέρμα (Τίμ. αὐτ.) καὶ τὸ τριχωτὸν τῆς κεφαλῆς (αὐτ.). Ἀναγράφει τὰ ἄκρα κῶλα καὶ τοὺς δακτύλους μετὰ τῶν ὀνύχων αὐτῶν. (Τίμ. 75 D), τὸν ὀμφαλόν, (αὐτ.).

Τὴν κοιλίαν περιγράφει μὲ τὸ γενικόν της ὄνομα, ὑποστηρίζων ὅτι αὕτη τὰς μὲν τροφὰς καὶ ποτὰ κρατεῖ, οὐχὶ ὅμως τὸ πνεῦμα καὶ τὸ θερμόν, διότι ταῦτα ἀποτελοῦνται ἀπὸ μικρότατα μόρια.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἀναφέρει καὶ τοὺς ἀκολουθοῦσους ἀνατομικοὺς ὄρους : ἀκρωτήρια (=τὰ ἄκρα τῶν ἄκρων), τὸν αὐχένα, τὰ βλέφαρα, τὴν γλῶσσαν, γνάθον, γόνον, δειρὴν, διαυχένιον, δοράν, θηλήν μαστοῦ, κλείδα, νεφρούς, τὰ ὄτα, τὸ πρόσωπον, τὴν ράχιν, τὴν σιαγόνα, τὰ σκέλη κ.ο.κ.

Ἐκ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων τῆς γυναικὸς ὡς ἀνεφέρθη ἐν σελ. 38, ἀναφέρει τὴν μήτραν, τὴν ὁποίαν θεωρεῖ ὡς αὐτόνομον ὀργανισμόν διαβιοῦντα ἐν τῷ ὀργανισμῷ, ὄργανον παιδοποιίας (Τίμ. 91 C). Τὸ αὐτόνομον δέχεται καὶ διὰ τὸ ἀνδρικόν γεννητικόν μόριον. (Τίμ. 91 B).

Κ Ε Φ Α Λ Λ Ι Ο Ν Ε'

Π Ε Ρ Ι Υ Γ Ε Ι Α Σ

Ἡ ὑγιεινὴ εἶναι, ὡς καὶ ἡ γυμναστικὴ, εἰς ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων κλάδων τῆς ἰατρικῆς, εἰς δὲ τοὺς φυσικοὺς φιλοσόφους προσλαμβάνει συγκεκριμένην μορφήν. Οὕτω ὁ Πυθαγόρας, διὰ τὸν ἐξαγνισμόν τῶν μαθητῶν του, εἰσάγει εἰς τὴν φιλοσοφικὴν του διδασκαλίαν πολλοὺς αὐστηροὺς ὑγιεινοὺς κανόνας, οἱ ὅποιοι στηρίζονται ἐπὶ ὑγιεινῶν καὶ διαιτητικῶν παραγγελμάτων. Ὁ Πυθαγόρας ἦτο ἄριστος διαιτολόγος (1). Ὁ δὲ Πλάτων ἀποδίδων καὶ οὗτος μεγίστην σημασίαν εἰς τὴν ὑγιεινὴν καὶ κυρίως εἰς τὴν φυσικὴν τροφήν καὶ τὴν συστηματικὴν γυμναστικὴν, γίνεται ὑπέρμαχος κῆρυξ τῆς χορτοφαγίας, ὡς καὶ οἱ Πυθαγορικοί. (2) Τὰ φυτὰ, ὑποστηρίζει, καὶ οἱ καρποί, τὰ ὁποῖα ὠρίσθησαν ὑπὸ τῶν θεῶν διὰ τὴν τροφήν τῶν ἀνθρώπων περιέχουν αἷμα, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τροφήν τῶν σαρκῶν. «Νεότμητα δὲ καὶ ἀπὸ συγγενῶν ὄντα, τὰ μὲν καρπῶν, τὰ δὲ χλόης, ἃ θεὸς ἐπ' αὐτὸ τοῦθ' ἡμῖν ἐφύτευσεν εἶναι τροφήν». (Τίμ. 80 E).

Ὁ Πλάτων εἰς τὴν ἰδιωτικὴν του ζωὴν ἠκολούθησε τὴν Πυθαγόρειον διαίταν, ἦτο δὲ φυτοφάγος καὶ φρουτοφάγος, δεικνύων μεγάλην προτίμησιν εἰς τὰς ἐλαίας καὶ τὰ σῦκα (3). Εἰς τὴν Πολιτείαν του, διὰ τοῦ στόματος τοῦ Σωκράτους, λέγει,

1) « . . . τῆς δὲ ἰατρικῆς μὲν (οἱ Πυθαγόρειοι) ἀποδέχεσθαι τὸ διαιτητικόν εἶδος καὶ εἶναι ἀκριβεστάτους ἐν τούτῳ. Καὶ πειρᾶσθαι πρῶτον μὲν καταμανθάνειν σημεῖα συμμετρίας ποτῶν τε καὶ σίτων καὶ ἀναπαύσεως . . . » (βλ. Diels · Kranz. Fragm. Vors. 1 467, 5) « . . . μὴδ' ἐσθίειν ὄσα μὴ θέμις, γένεσιν, αὔξεισιν, ἀρχῆν, τελευτήν . . . καρδίαν μὴ τρώγε . . . ἐγκέφαλον μὴ ἔσθιε . . . ἐμφύχων ἀπέχου . . . » (αὐτόθι σελ. 466, στχ. 9, 10, 33, 34, 38).

2) «Οἱ μὲν Πυθαγορικοὶ πᾶσαν φραντίδα ποιοῦνται τοῦ σώματος, οἱ δὲ Πυθαγοριστὰὶ περισταλμένη καὶ αἰχμηρᾷ διαίτη χρώνται». (Diels αὐτόθι σελ. 478 σ. 37).

3) «Πίνειν δὲ εἰς μέθην οὐδαμοῦ πρέπον, ἔλεγον . . . καὶ τὸ πολλά δὲ καθυδρῆν ἀπήρασκεν αὐτῷ ὁ ἐν γούν τοῖς Νόμοις (808 B) φησι· «κοιμώμενος οὐδεὶς οὐδενὸς ἄξιος» Διογ. Λαέρτ. III, 89).

ὅτι εἰς τὴν ἰδανικὴν πολιτείαν ἢ φυτοφαγία, καὶ ἐν γένει ἢ φυσικὴ διατροφή καὶ διαβίωσις, δέον ὅπως ἀποτελῆ τὸ κέντρον τῆς ὑγιεινῆς καταστάσεως τῶν πολιτῶν καὶ τῶν καλῶν αὐτῶν ἡθῶν. Ἀμφότεραι ἀποτελοῦν παράγοντας οἱ ὅποιοι καθιστοῦν πᾶσαν πολιτείαν ὑγιᾶ καὶ σωματικῶς καὶ ψυχικῶς βωμαλέαν.

Ἡ ὑγεία συγκαταλέγεται ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος μεταξὺ τῶν γηϊνῶν ἀγαθῶν, ὡς ἡ δικαιοσύνη, τὸ βλέπειν, τὸ ἀκούειν κ.τ.τ. «Ἐπειδὴ οὖν ὁμολόγησας τῶν μεγίστων ἀγαθῶν εἶναι δικαιοσύνην . . . πολὺ δὲ μᾶλλον αὐτὰ αὐτῶν, οἷον ὄραν, ἀκούειν, φρονεῖν καὶ ὑγιαίνειν δὴ». (Πολιτεία 367 C, D).

Τὸ ὑγιεινὸν βασικὸν διαιτολόγιον, τὸ ὁποῖον ὀρίζει ὁ Πλάτων εἰς τὴν Πολιτείαν τοῦ διὰ τὸν περισσότερον κόσμον, ἀποτελεῖται ἀπὸ κριθαρόπητταν, ἄρτον σίτινον, διάφορα προσφάγια, ἐλαίας, τυρῶν, βολβούς, λαχανικά, ὄσπρια, σῦκα κ.ο.κ. (Πολιτεία 372 C).

Πλὴν τούτου, γράφει, δὲν πρέπει ὁ ἐργαζόμενος νὰ ταλαιπωρῆται ὑπερβολικῶς, ἀλλὰ νὰ ἐξαπλώνηται, ἐπὶ κλίνης, νὰ τρώγῃ εἰς τράπεζαν κλπ. (Πολιτεία 372 D, E).

Ἡ δὲ δίαιτα, δηλ. ἡ ρύθμισις τοῦ τρόπου διατροφῆς καὶ διαβιώσεως ἐνδύγει, θὰ ρυθμισθῆ ἀναλόγως τοῦ ἐπαγγέλματος ἄλλη, λ.χ. θὰ εἶναι διὰ τοὺς ἐργάτας, ἄλλη διὰ τοὺς ἀθλητὰς καὶ ἄλλη διὰ τοὺς στρατιώτας. (Πολιτεία 404, 405).

Ἡ ὑγεία, λέγει, συνίσταται εἰς τὴν τακτοποίησιν τῶν στοιχείων τοῦ σώματος, ἥτοι εἰς τὸν ὁμαλὸν αὐτῶν συγκερασμὸν (κρᾶσιν) ⁽¹⁾, κατὰ φυσικὸν τρόπον, ὥστε νὰ ἀλληλοεπιδρῶν ὁμαλῶς (εὐκрасία—ἁρμονία στοιχείων καὶ χυμῶν). Ἀντιθέτως νόσος προκύπτει ἐκ τῆς κακῆς καὶ ἀνωμάλου ἀλληλοεπιδράσεως (δυσκрасία). «Τὰ μὲν που ὑγιεινὰ ὑγείαν ἐμποιεῖ, τὰ δὲ νοσώδη νόσον. Ἔστι δὲ τὸ μὲν ὑγείαν ποιεῖν τὰ ἐν τῷ σώματι κατὰ φύσιν καθιστάναι κρατεῖν τε καὶ κρατεῖσθαι ὑπ' ἀλλήλων, τὸ δὲ νόσον παρὰ φύσιν ἄρχειν τε καὶ ἄρχεσθαι ἄλλο ὑπ' ἄλλου . . . » (Πολιτεία 444 C, D).

Καὶ εἰς τὸν Γοργίαν λέγει ὁ Πλάτων ὅτι ἡ ὑγεία εἶναι λέξις δηλοῦσα τὴν δημιουργουμένην εἰς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα τάξιν, εἰς τὸν «Ἐρυξίαν» 393 C ἀναγινώσκομεν «ἡ ὑγεία πλείονος ἀξίον κτῆμα, ἢ τὰ τοῦ κάμνοντος χρήματα». Τὸ αὐτὸ καὶ εἰς τὸν Μένωνα (72 C, D Γοργίαν 452 B—Νόμ. XII 960 D κ.ο.κ.). «Ὅτι ὑγιαίνειν ἀριστόν ἐστι» (Γοργ. 451 E). «Τί δ' ἐστὶ μείζον ἀγαθὸν ὑγείας;» (Γοργ. 452 A) οὐδὲν ἕτερον ὑποστηρίζει, διὸ οὐδεὶς ἐπιτρέπεται τ' ἀγνοῆναι τὰ ἰατρικὰ καὶ τὰ ὑγιεινὰ παραγγέλματα. «Οὐδένα γὰρ ἀγνοεῖν τότε ἰατρικὸν καὶ τὸ ὑγιεινόν». (Πολιτικ. 299 C).

Τὴν ὑγείαν χαρακτηρίζει ὡς ἀρετὴν, ὅπως καὶ τὸ κάλλος. «Ἀρετὴ μὲν ἄρα, ὡς ἔοικεν ὑγεία τέ τις ἂν εἴη καὶ κάλλος καὶ εὐεξία ψυχῆς, κακία δὲ νόσος τε καὶ αἰσχος καὶ ἀσθένεια». (Πολιτεία 444 D, E).

Κ Ε Φ Α Λ Η Ι Ο Ν Σ Τ'

ΠΕΡΙ ΝΟΣΩΝ ΚΑΙ ΝΟΣΗΣΕΩΣ

Ὁ Πλάτων ἀκολουθῶν, ἐν πολλοῖς, ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου τὰς ἀντιλήψεις τῶν συγχρόνων τοῦ ἰατρῶν καὶ δὴ τὰς τοῦ Ἱπποκράτους, ἀποδίδει καὶ οὗτος τὴν μὲν ὑγείαν εἰς τὴν εὐκрасία τῶν χυμῶν, ἥτοι εἰς τὸν σύμμετρον αὐτῶν συγκερασμὸν, ὡς καὶ εἰς τὴν ἰσόνομον μεΐξιν τῶν φυσικῶν στοιχείων, τὰς δὲ νόσους εἰς τὴν δυσκрасία αὐτῶν, τουτέστιν εἰς τὴν ἀνώμαλον αὐτῶν μεΐξιν, καθὼς καὶ εἰς τὰς δυνάμεις αὐτῶν, ἥτοι ἐπιδράσεις. Πλὴν τούτου νόσον προκαλεῖ καὶ ἡ μονομερῆς καὶ πληθωρικὴ ἐκάστου στοιχείου ἢ χυμοῦ ἐπίδρασις (πλεονασμός), ὡς καὶ ἡ μειονεκτικὴ ἢ ἀνεπαρκὴς αὐτῶν ἐπίδρασις (μείωσις), καὶ ἄλλα τινὰ αἷτια, περὶ ὧν κατωτέρω ὁ λόγος.

1) «Πλάτων καὶ Ἱπποκράτης, ἡ τῶν στοιχείων κατὰ πάντα συμμετρία τὴν ὑγείαν ἐργάζεται». (Γαλ. V, 450).

Ἄπο γενικῆς, λοιπόν, ἀπόψεως ὁ Πλάτων διακρίνει τέσσαρας κατηγορίας νόσων. Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ὑπάγει τὴν ἀνώμαλον κρᾶσιν (δυσκρασίαν) τῶν τεσσάρων φυσικῶν στοιχείων τοῦ θερμοῦ, τοῦ ψυχροῦ, τοῦ ὑγροῦ καὶ τοῦ ξηροῦ, ἴτοι τοῦ πυρός, ὕδατος, ἀέρος καὶ γῆς. Ὅταν δηλ. ἕν ἐκ τῶν στοιχείων αὐτῶν ἐπιδρᾷ ὑπερβολικῶς ἢ ἀνεπαρκῶς καὶ περισσότερον μονομερῶς καὶ ἐντονώτερον ἐπὶ τῶν ὀργανικῶν λειτουργιῶν καὶ διαταράσσει τὴν ἰσόνομον καὶ συμμετρικὴν τῶν φυσικῶν στοιχείων ἐπίδρασιν (1), προκαλεῖται παθολογικὴ κατάστασις. Ἐν λ.χ. τὸ πῦρ (θερμὸν) ἐπιδράσῃ ἐντονώτερον καὶ ὑπερβῇ τὰ φυσιολογικὰ ἀνεκτὰ ὄρια, προκαλεῖται ἀνώμαλος παθολογικὴ κατάστασις τοῦ ὀργανισμοῦ (πυρετός) κλπ. Ἐν τουναντίον τοῦτο δρᾷ ἀνεπαρκῶς, ἴτοι δὲν φθάσῃ τὰ φυσιολογικὰ ὄρια, προκαλεῖται ἐπίσης παθολογικὴ κατάστασις (ὑποθερμία κλπ.). Καθ' ὅμοιον τρόπον προκαλεῖται παθολογικὴ κατάστασις καὶ ἐπὶ ἀνωμάλου ἐπίδράσεως τῶν ἄλλων φυσικῶν δυνάμεων, τοῦ ξηροῦ, τοῦ ὑγροῦ καὶ τοῦ ψυχροῦ. Ἐπὶ τῶν νόσων ὅθεν ξυνίσταται, δηλονοῦν καὶ παντί. Τετάρτων γὰρ ὄντων γενῶν, ἐξ ὧν συμπέπηγε τὸ σῶμα, γῆς, πυρός, ὕδατος τε καὶ ἀέρος, τούτων ἢ παρὰ φύσιν πλεονεξία καὶ ἐνδεια (2) καὶ τῆς χώρας μεταστάσις ἐξ οἰκείας ἐπ' ἄλλοτριαν γιγνομένη, πυρός τε αὖ καὶ τῶν ἑτέρων, ἐπειδὴ γένη πλείονα ἑνὸς ὄντα τυγχάνει, τὸ μὴ προσήκον ἕκαστον ἑαυτῷ προσλαμβάνειν καὶ πάνθ' ὅσα τοιαῦτα στάσεις καὶ νόσους παρέχει· παρὰ φύσιν γὰρ ἕκαστου γιγνομένου καὶ μεθισταμένου θερμαίνεται μὲν ὅσα ἂν πρότερον ψύχεται, ξηρὰ δὲ ὄντα εἰς ὕστερον γίνεται νοσερὰ καὶ κοῦφα δὴ καὶ βαρέα καὶ πάσας πάντη μεταβολάς. (Τμ. 71 Ε 82 Α, Β) (3).

Ὅθεν οὐχὶ μόνον ὁ πλεονασμὸς ἑνὸς στοιχείου ἢ ἡ ἀνεπάρκεια αὐτοῦ προκαλοῦν παθολογικὴν κατάστασιν, ἀλλὰ καὶ ἡ μὴ φυσιολογικὴ ἐπίδρασις ἑνὸς στοιχείου ἢ χυμοῦ ἐπὶ ὀργάνου τινός, ἐπὶ τοῦ ὁποῦ δὲν ὠρίσθῃ νὰ ἐπιδρᾷ· «καὶ τῆς χώρας μεταστάσις ἐξ οἰκείας ἐπ' ἄλλοτριαν γιγνομένη».

1) «Τὴν τοῦ ἴσου . . . καὶ ὁπόση παύει πρὸς ἀλλήλα τὰναντία διαφόρως ἔχοντα σύμμετρα δὲ καὶ σύμφωνα, ἐνθεῖσα ἀριθμὸν ἀπεργάζεται». (Φιληθ. 25 Ε). 531b

2) «Καὶ ὁ Πλάτων ταῦτό, τοῦτο περὶ πλεονεξίας τε καὶ ἐνδείας λέγει». (Γαλ. XV 285). «Ἐν ταύτῃ τῇ ῥήσει σαφῶς ὁ Πλάτων ἀκολουθεῖ τῷ Ἱπποκράτει κατὰ τὰ πρῶτα στοιχεία καὶ τὰς ποιότητας αὐτῶν. Ἐν δὲ τοῖς μετὰ ταῦτα καὶ τοῖς χυμοῖς αἰτιώμενος τῶν νοσημάτων». (Γαλ. XVIII 260).

3) Πρβλ. Γαλ. XV 285, V 450, 451, 681, 683. Ὁ Ἱπποκράτης γράφει ἐπ' αὐτοῦ: «Αἱ δὲ νοσοὶ γίνονται ἀπασαὶ τῶν μὲν ἐν τῷ σώματι ἐνεόντων, ἀπὸ τε χολῆς καὶ φλέγματος τῶν δὲ ἐξωθεν ἀπὸ πόνων καὶ τραυμάτων, καὶ ὑπὸ τοῦ θερμοῦ ὑπερθερμαίνοντος, καὶ τοῦ ψυχροῦ ὑπερψύχοντος καὶ τοῦ ξηροῦ ὑπερξηραίνοντος, καὶ τοῦ ὑγροῦ ὑπερυγραίνοντος. Καὶ ἡ μὲν χολὴ καὶ τὸ φλέγμα γινόμενοις τε συγγίνονται καὶ ἐν αἰσὶ ἐν τῷ σώματι ἢ πλεόν ἢ ἐλασσόν». (π. Νούσ. 2). Καὶ εἰς το π. Φύσιος ἀνθρ. Ἔργον του (§ 2): «Πολλὰ γὰρ (δηλ. στοιχεία) ἐστὶν ἐν τῷ σώματι ἐνεόντα, ἃ ὁκόταν ὑπ' ἀλλήλων παρὰ φύσιν θερμαίνηται τε καὶ ψύχεται καὶ ξηραίνεται τε καὶ υγραίνεται, νοσοῦς τίκει, ὥστε πολλαὶ μὲν ἰδέαι νοσημάτων, πολλὰ ἢ ἴσους αὐτέων ἐστὶν». Καὶ ἐν συνεχείᾳ: «Εἰ γὰρ μὴ τὸ θερμὸν ψυχρῷ καὶ τὸ ξηρὸν τῷ ὑγρῷ μετρίως πρὸς ἀλλήλα ἕξει καὶ ἴσως τὸ ἕτερον τοῦ ἑτέρου πολὺ προέξει» (αὐτ.). Καὶ ὁ Ἀκμέων ὁ Κροτωνιάτης (Ἄείτ. V 80, 1—D 442) ἐπ' αὐτοῦ ὑποστηρίζει ὅτι: «Τῆς μὲν ὑγείας εἶναι συνεκτικὴν τὴν ἰσοτιμίαν τῶν δυνάμεων, ὑγροῦ, ξηροῦ, ψυχροῦ, θερμοῦ, πικροῦ, γλυκεροῦ καὶ τῶν λοιπῶν, τὴν δ' ἐν αὐτοῖς μοναρχίαν νόσου ποιητικὴν, φθοροποιὸν γὰρ ἕκατέρου μοναρχίαν. Καὶ νόσον συμπύπτειν ὡς μὲν ὑπ' οὐ ὑπερβολῆς θερμότητος ἢ ψυχρότητος ὡς δὲ ἐξ οὐ πλῆθος τροφῆς ἢ ἐνδείας, ὡς δ' οἷς ἢ αἷμα ἢ μυελὸν ἢ ἐγκέφαλον. Ἐγγίνεσθαι δὲ τούτοις ποτὲ καὶ τῶν ἐξωθεν αἰτιῶν, ὕδατων, τόπων ἢ χώρας ἢ κόπων ἢ ἀνάγκης ἢ τῶν τούτοις παραπλησίων. Τὴν δὲ ὑγείαν τὴν σύμμετρον τῶν τόπων κρᾶσιν». (Diels - Kranz · Fragm. Vorsokr¹ I σελ. 215, 4—6λ. Ἱππ. Ἀρχ. Ἱητρ. 14—16. Πλάτ. Συμπ. 186 C, D).

« . . και την μετάστασιν και την απόκκρισιν από τῶν ἄλλων, πολλή . . ὀδύνην παρέχει». (π. Φύσ. Ἀνθρ. VI, ἡμ. ἐκδ.).

Εἰς τὴν β' κατηγορίαν ἀνήκουν νόσοι, αἱ ὁποῖαι ὀφείλονται εἰς ἐσωτερικά αἷτια, ἦτοι εἰς παθήσεις ἄλλων ὀργάνων, ὅπως εἰς τὸ αἷμα, τὰ ὀστέα, τὰς σάρκας, καὶ κυρίως τὸν μυελόν, κλπ. (βλ. Τίμ. 82 B, 83 A). «Μυελοῦ γὰρ ἐξ ἐκείνων ὀστοῦ τε καὶ σαρκὸς καὶ νεύρου ξυμπαγέντος, ἔτι τε αἵματος, ἄλλον μὲν τρόπον, ἐκ δὲ τῶν αὐτῶν γεγονότος, τῶν μὲν ἄλλων τὰ πλεῖστα ἤπερ τὰ πρόσθεν, τὰ δὲ μέγιστα τῶν νοσημάτων τῆδε χαλεπὰ συμπέπτωκεν, ὅταν ἀνάπαλις ἢ γένεσις τούτων πορεύηται, τότε ταῦτα διαφθείρεται» (Τίμ. 82 C).

Μυελὸς εἶναι καὶ ὁ νωτιαῖος καὶ ὁ μυελὸς τῶν ὀστέων ἀλλὰ καὶ ὁ ἐγκέφαλος· «ἀνήθηαι γὰρ ἐκ μυελοῦ τὴν ψυχὴν τὴν τὸ ὅλον σῶμα διοικοῦσαν» (Πλάτ. Λονδ. δ. Πάπ. Ἰατρ. Μενώνεια, XIV—23).

Τὸ αὐτὸ καὶ ἐν Τιμαίῳ (73 C D). «Καὶ τὴν μὲν τὸ θεῖον σπέρμα οἶον ἄρουραν μέλλουσαν ἔξειν ἐν αὐτῇ περιφερῇ πανταχῇ πλάσας ἐπωνόμασε τοῦ μυελοῦ ταύτην τὴν μοῖραν ἐγκέφαλον, ὡς ἀποτελεσθέντος ἐκάστου ζώου τὸ περὶ τοῦτο ἀγγεῖον κεφαλὴν γενησόμενον». Ἡ θεωρία αὕτη τοῦ Πλάτωνος εἶναι καινοφανής, διότι εἰς οὐδὲν Ἰπποκρατικὸν κείμενον ἢ Κῶρον ἢ Κνίδιον ἀνευρίσκεται, ἴσως προέρχεται ἐκ τῆς Σικελικῆς λαϊκῆς σχολῆς.

Εἰς τὴν τρίτην κατηγορίαν ὑπάγει τὰς νόσους, αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἀπὸ διαταραχῆς τοῦ ἀναπνεομένου ἀέρος. «Τρίτον δ' αὖ νοσημάτων εἶδος τριχῆ δεῖ διανοεῖσθαι γινόμενον, τὸ μὲν ὑπὸ πνεύματος». (Τίμ. 84 D).

Τὸ ἀναπνεόμενον πνεῦμα, δηλ. τὸ ὀξυγόνον, ὅταν δὲν εἶναι καθαρὸν καὶ ἔχουν ἀποφραχθῆ αἱ ἀναπνευστικαὶ ὁδοί, λόγῳ καταρροῆς, προκαλεῖ νόσον, τὸ αὐτὸ γίνεται καὶ ὅταν εἶναι περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον τοῦ φυσιολογικοῦ.

«Ὅταν μὲν γὰρ ὁ τῶν πνευμάτων τῷ σώματι ταμίαις πλεύμων μὴ καθαρὰς παρέχη τὰς διεξόδους ὑπὸ ρευμάτων φραχθεῖς, ἔνθα μὲν οὐκ ἴόν, ἔνθα δὲ πλεῖον ἢ τὸ προσήκον πνεῦμα εἰσὶν τὰ μὲν οὐ τυγχάνοντα ἀναψυχῆς σήπει . . » (Τίμ. 84 D) (1).

Τὰ ἐκ τοῦ ἀναπνεομένου ἀέρος προκαλούμενα νοσήματα πρῶτος περιγράφει ὁ Ἰπποκράτης. Εἰς τὴν κατηγορίαν δὲ ταύτην ὑπάγει κυρίως τὰς ἐπιδημιακὰς νόσους. «Αἱ δὲ νοῦσοι γίνονται αἱ μὲν ἀπὸ τῶν διαιτημάτων, αἱ δὲ ἀπὸ τοῦ πνεύματος, ὃ ἐσαγόμενοι ζῶμεν». (π. Φύσ. Ἀνθρ. 9—VI, 52, 11 ἐκδ. Littré).

Καὶ εἰς τὰ Ἰατρικὰ Μενώνεια γράφεται σχετικῶς: «ἀλλὰ γὰρ ἔτι φησιν Ἰπποκράτης γίνεσθαι τὰς νόσους ἢ ἀπὸ τοῦ πνεύματος . . » (Λονδ. Πάπ. VII).

Εἰς δὲ τὸ περὶ Φυσῶν ἔργον τοῦ ὁ Ἰπποκράτης ἀναφέρει περὶ τοῦ πνεύματος· «πνεῦμα δὲ τὸ μὲν ἐν τοῖσι σώμασι φύσα καλεῖται, τὸ δὲ ἔξω τῶν σωμάτων ἀήρ. Οὗτος μέγιστος ἐν τοῖσι πᾶσι τῶν πάντων δυνάστης ἐστίν». (Φυσ. 3=VI, 94, 1 ἐκδ. Littré).

Τὸ πνεῦμα δὲ τοῦτο κυκλοφορούμενον εἰς τὸ σῶμα, ἐφ' ὅσον ἀνταλλάσσεται μὲ τὸ ἐξωτερικόν, κατὰ τὴν σύγχρονον ἐπιστημονικὴν ἔκφρασιν, δὲν διαταράσσει τὴν ὑγείαν, ἀλλ' ἐὰν ἀποφραχθοῦν οἱ πόροι ἐξόδου, παραμένει, πιέζει τὰς σάρκας (=ἱστούς) καὶ προκαλεῖ πόνους. «Πολλάκις δ' ἐν τῷ σώματι διακριθείσης σαρκὸς πνεῦμα ἐγγενόμενον καὶ ἀδυνατοῦν ἔξω πορευθῆναι τὰς αὐτὰς τοῖς ἐπεισεληλυθόσιν ὠδῖνας παρέσχε, . . » (Τίμ. 84 E).

Ἡ θεωρία, ἐπομένως περὶ πνεύματος, ἐλήφθη ἐκ τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰπποκράτους, ὡς ἐπίσης καὶ αἱ ἐκφράσεις: «μὴ καθαρὰς παρέχη τὰς διεξόδους». (Τίμ. 84 D).

1) Καθ' Ἰπποκράτην. «Ὅτι μὲν οὖν μεγάλη κοινωνία ἅπασι τοῖσι ζώοισι τοῦ ἡέρος ἐστίν, εἴρηται· μετὰ τοῦτο τοίνυν εὐθέως ρητέον, ὅτι οὐκ ἄλλοθεν ποθεν εἰκὸς ἐστὶ γίνεσθαι τὰς ἀρρωστίας μάλιστα ἢ ἐντεῦθεν, ὁκόταν τοῦτο ἢ πλεον ἢ ἔλασσον ἢ καὶ ἀθροώτερον, ἢ μεμιασμένον νοσηροῖσι μιάσμασιν, ἐς τὸ σῶμα ἐσέλθῃ». (π. Φυσῶν 5=VI σελ. 96 ἐκδ. Littré).

πρβλ. «στενοχωρία τῆσι διεξόδοισι». (Ἱππ. π. Φυσ. 8) «ὁ ἀήρ ἐλθὼν ἐς τὰς φλέβας στενοχωρίην ποιήσῃ τῆσι τοῦ αἵματος διεξόδοισιν». (αὐτ. 10).

«Πυρετοὶ γὰρ οὖν δὴ τὰ τοιαῦτα ἐγγινόμενοι μάλιστα λύουσι», δηλ. τὰς τετανικάς συσπάσεις. Τοῦτο δ' Ἱπποκράτης ἐκφράζει ὡς ἐξῆς εἰς τοὺς Ἀφορισμούς του. «Πυρετὸν ἐπὶ σπυρισμῷ βέλτιον γενέσθαι». (Ἀφ. II 26).

Εἰς τὴν 4ην κατηγορίαν ὑπάγει τὰς νόσους ἐκ δυσκρασίας τῶν χυμῶν. Ὅπως καὶ ὁ Ἱπποκράτης, οὕτω καὶ ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, πολλὰς παθήσεις ἀποδίδουν εἰς τὴν ἀνώμαλον κρᾶσιν (=μείξιν, συγκερασμὸν) τῶν χυμῶν (χυμοπαθολογία τοῦ Ἱπποκράτους), ἥτοι εἰς τὴν **δυσκρασίαν** αὐτῶν (1). Καθ' Ἱπποκράτη «Τὸ δὲ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ἐν ἑαυτῷ αἷμα καὶ φλέγμα καὶ χολὴν ξανθὴν καὶ μέλαιναν, καὶ ταῦτ' ἐστὶν αὐτέφῃ ἡ φύσις καὶ διὰ ταῦτα ἀλγέει καὶ ὑγιαίνει. Ὑγιαίνει μὲν οὖν μάλιστα ὅταν μετρίως ἔχη ταῦτα τῆς πρὸς ἀλληλα κρήσιος καὶ δυνάμιος καὶ τοῦ πλήθους καὶ μάλιστα ἢν μεμιγμένα ἦ. Ἀλγέει (=νοσεῖ) δ' ὅταν τουτέων τι ἔλασσον ἢ πλέον ἦ, ἢ χωρισθῇ ἐν τῷ σώματι (δηλ. ἐπιδράσῃ μονομερῶς χυμὸς τις) καὶ μὴ κεκρημένον (=συγκερασμένον) ἢ τοῖσι ζύμπασι». (π. Φύσ. ἀνθρ. VI ἡμ. ἐκδ.).

Τὰ καταρροϊκὰ νοσήματα ὁ Πλάτων, ὡς καὶ ὁ Ἱπποκράτης, ἀποδίδει εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ φλέγματος. «Φλέγμα δ' ὀξὺ καὶ ἀλμυρὸν πηγὴ πάντων νοσημάτων, ὅσα γίνεται καταρροϊκά». (Τίμ. 85 B) (2).

Τὴν δὲ φλεγμονὴν ἀποδίδει καὶ οὗτος εἰς τὴν χολὴν. «Ὅσα δὲ φλεγμαίνειν λέγεται τοῦ σώματος, ἀπὸ τοῦ κάεσθαι τε καὶ φλέγεσθαι διὰ χολὴν γέγονε πάντα». (Τίμ. αὐτ.). (3).

Εἰς τὴν ἐπίδρασιν δὲ τοῦ φλέγματος, ὅταν τοῦτο συγκερασθῇ μετὰ τῆς μελαίνης χολῆς, ἀποδίδει καὶ τὴν γένεσιν τῆς ἱερᾶς νόσου «ἐπιληψίας». «Μετὰ χολῆς δὲ μελαίνης κερασθέν . . νόσημα δὲ ἱερᾶς ὄν φύσεως ἐνδικώτατα ἱερὸν λέγεται». (Τίμ. 85 A) (4). Ἄλλας παθήσεις ἀποδίδει εἰς τὴν κατάχρησιν τροφῶν, ποτῶν καὶ ἀφροδισίων, εἰς τὸν πότον πολλὰς ὑπὸ σίτων καὶ ποτῶν καὶ ἀφροδισίων κρατούμενοι ἡδέων ὄντων, γινώσκοντες ὅτι πονηρὰ ἐστὶν, ὅμως αὐτὰ πράττειν» (Πρωταγ. 353 C). Καὶ ἡ ἀλλοίωσις τῶν τροφίμων «εἴτε παλαιότης, εἴτε σαθρότης εἴτε ἡτισοῦν οὕσα». (Πολιτεία X, 609 E), ὁδηγεῖ εἰς νόσησιν, ὅταν συνυπάρχη νοσηρὰ τοῦ ὀργανισμοῦ διάθεσις. (Γοργ. 499, 518. Πολιτεία I 373, III, 404—Συμπόσ. 176).

Τοὺς πυρετοὺς ἀποδίδει εἰς τὰς ἐπιδράσεις τῶν διαφόρων φυσικῶν στοιχείων. Οὕτως οἱ πυρετοὶ, οἱ προκύπτοντες ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ θερμοῦ στοιχείου (πυρός), εἶναι συνεχεῖς, οἱ δὲ ἐκ τοῦ ἀέρος (ψυχροῦ στοιχείου—ψύξεως κλπ.) ἀφημερινοί, οἱ δὲ

1) «Ὡς τοὺς τέτταρας χυμοὺς ὁ Πλάτων αἰτιᾶται τῶν πλείστων νοσημάτων, ὡσαύτως Ἱπποκράτης». (Γαλ. V, 683—XV, 346, XVIII A, 258, 260, 262). «Χυμὸς παρὰ μὲν Ἱπποκράτη διὰ παντός ἐπὶ τῶν κατὰ σῶμα τέτακται χυμῶν, ἐξ ὧν ἐστὶν ἡμῖν ἡ σύστασις αἵματος, φλέγματος, χολῶν δύο, ξανθῆς τε καὶ μελαίνης· παρὰ δὲ Πλάτωνι καὶ Ἀριστοτέλει ἡ γαυστή ποιότης καὶ ἐκάστη τῶν ὄντων ἐν ἡμῖν χυμὸς ὀνομάζεται. Εἰσὶ δὲ ποιότητες: ὀξύτης, ἀσθηρότης, στρυφνότης, δριμύτης, ἀλυκότης, γλυκύτης, πικρότης». (Γαλ. XIX, 457). «Καὶ τοὺς χυμοὺς πῶς αἰτιώμενος τῶν νοσημάτων ὠδὲ πῶς φησὶ· τὸ δὲ λευκὸν φλέγμα διὰ τῶν πομφολύγων πνεῦμα χαλεπὸν ἀποληφθέν, ἐξω τοῦ σώματος ἀναπνοᾶς ἰσχον, ἡπιώτερον μὲν, καταποικίλλει δὲ τὸ σῶμα, λεύκας, ἀλφούς τε καὶ τὰ τούτων ξυγγενῆ νοσήματα ἀποτίκτον μετὰ χολῆς δὲ μελαίνης κερασθέν ἐπὶ τὰς περιόδους τὰς ἐν τῇ κεφαλῇ θειοτάτας οὕσας ἐπισκεδαννύμενον καὶ ξυνταράττον αὐτάς, καθ' ὅπου μὲν ἔδον πραότερον, ἐγρηγοροῖ δὲ ἐπιτιθέμενον δυσάπαλλακτότερον· νόσημα δὲ ἱερᾶς ὄν φύσεως ἐνδικώτατα ἱερὸν λέγεται». (Γαλ. XVIII A, 261—Πρὸς Πλ. Τίμ. 85 A—B).

2) Γαλ. XVIII A, 262.

3) Βλ. Ἱππ. περὶ ἱερῆς νόσου 5.—«Αἰτία δὲ τοῦ πάθους, ὡς ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἱπποκράτης φασὶ, φλέγμα καὶ χολὴ μέλαινα». (Γαλ. XIV 789).

ἐκ τοῦ ὑγροῦ τριταῖοι, καὶ ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῆς ξηρότητος τεταρταῖοι κλπ. (Τίμ. 86 A) (1). Καὶ ἡ θεωρία αὕτη τοῦ Πλάτωνος εἶναι καινοφανῆς καὶ ἴσως ν' ἀπηχῆ τὴν γνώμην τῆς Σικελικῆς σχολῆς. Πᾶν τὸ παρὰ φύσιν ὁ Πλάτων θεωρεῖ ὡς «ἀλγεινόν», δηλαδὴ ὡς παθολογικόν, καὶ τούναντι πᾶν τὸ κατὰ φύσιν, ὡς προκαλοῦν εἰς τὸν ἄνθρωπον εὐάρεστον συναίσθημα. «Τὸ μὲν παρὰ φύσιν καὶ βιαίως γιγνόμενον ἄθρόως ἐν ἡμῖν πάθος, ἀλγεινόν, τὸ δὲ εἰς φύσιν ἀπιδὼν αὖ πάλιν ἄθρόον, ἡδύ' τὸ δὲ ἡρέμα καὶ κατὰ μικρόν, ἀναίσθητον». (Γαλ. VII, 115· Τίμ. 81 E)

Ὅνομάζει δηλ. ἐνταῦθα ὁ Πλάτων καὶ τὴν ἡδονὴν πάθος, «ὥσπερ δὴ καὶ Πλάτων διοριζόμενος ἔλεγε· πᾶν γὰρ ὅ,τι περ ἂν πάσχη τις πάθος προσρητέον». (Τίμ. 86 B)· «ὄθεν, οἶμαι, καὶ τὰς τῶν αἰσθήσεων ἀλλοιώσεις παθήματα προσαγορεύει, κατὰ μὲν τὴν ὄψιν τὰς ἀπὸ λευκοῦ καὶ μέλανος καὶ ξανθοῦ καὶ τῶν ἄλλων χρωμάτων, κατὰ δὲ τὴν ἀφήν τὰς ἀπὸ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ καὶ ξηροῦ καὶ ὑγροῦ καὶ σκληροῦ καὶ μαλακοῦ καὶ τῶν τοιούτων ἀπάντων. Οὕτω δὲ καὶ καθ' ἑκάστην τῶν ἄλλων αἰσθήσεων. Ὅνομάζει δὲ καὶ τὴν ἡδονὴν πάθημα, καὶ ὅλως ἅπασαν κίνησιν ἠντιναοῦν τὴν ὑφ' ἑτέρου γινομένην ἐν ἑτέρῳ. Ἡ μὲν γὰρ τοῦ ποιούντος κίνησις ἐνέργεια, πάθημα δὲ καὶ πάθος ἢ τοῦ διατιθεμένου πῶς ὑπ' αὐτοῦ». (Γαλ. VII 44).

Τέλος ὀρθῶς παρατηρεῖ ὅτι αἱ νόσοι δὲν εἶναι ὅμοιαι, ἀλλὰ διαφέρουν καὶ κατὰ τὴν αἰτιολογίαν καὶ κατὰ τὴν ἐκδήλωσιν. «Ἄλλὰ νόσος μὲν πᾶν τὸ τοιοῦτόν ἐστι, διαφέρειν δὲ φασιν, οὗς δὴ καλοῦμεν ἰατροὺς τὴν ἀπεργασίαν αὐτῶν. Οὐ γὰρ πᾶσιν οὔτε ὅμοιαι οὔτε ὁμοίως διαπράττονται, ἀλλὰ κατὰ τὴν αὐτῆς δύναμιν ἑκάστη νόσοι μέντοι πᾶσαι εἰσιν». (Ἄλκβ. Β' 140 B).

Παθήσεις τῆς ψυχῆς.

Ὅπως διὰ τὴν ὑγείαν τοῦ σώματος πρέπει νὰ ὑπάρχη εὐκράσια τῶν διαφέρων στοιχείων καὶ χυμῶν καὶ συμμετρία δυνάμεων· ἦτοι ἐπιδράσεων, καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ διὰ τὴν ὑγείαν τῆς ψυχῆς πρέπει νὰ ὑφίσταται ἄρμονία σώματος καὶ ψυχῆς, (2) ἣτις ὀφεινθυμίζει τὴν Πυθαγόρειον ἄρμονικὴν σχέσιν μεταξὺ μακροκόσμου καὶ μικροκόσμου.

Ἡ ψυχὴ, ὡς καὶ ὁ Ἱπποκράτης ἐδίδασκεν, εἶναι στενῶς συνδεδεμένη μὲ τὸ σῶμα καὶ ἀποτελεῖ μετ' αὐτοῦ ἓν ἄρμονικὸν σωματο-ψυχικὸν σύνολον, καὶ εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε παθήσεις τοῦ ἑνὸς ν' ἀνταντακλοῦν καὶ πρὸς τὸ ἕτερον μέρος.

Ὅταν, λ.χ. ὑποστηρίζει ὁ Πλάτων, πληγῆ τις κατὰ τὸν δάκτυλον, τὸν πόνον θὰ αἰσθανθῆ ὀλόκληρος ὁ ὀργανισμός, τὸ αὐτὸ δὲ συμβαίνει ἀντιστρόφως καὶ μὲ τὴν λύπην, καὶ μὲ ἄλλα ψυχικὰ πάθη, ὅποτε συμπάσχει ὁ σύνολος ὀργανισμός τοῦ ἀνθρώπου, ὅπερ δηλοῖ τὸ ἐνιαῖον τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς. «Ὅσον δταν πού ἡμῶν ὁ δάκτυλός του πληγῆ, πᾶσα ἡ κοινωνία ἢ κατὰ τὸ σῶμα πρὸς τὴν ψυχὴν τεταμένη εἰς μίαν σύνταξιν τὴν τοῦ ἄρχοντος ἐν αὐτῇ ἦσθετό τε καὶ πᾶσα ἅμα συνήλγησε μέρους πονήσαντος ὄλη, καὶ οὕτω δὴ λέγομεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος τὸν δάκτυλον ἀλγεῖ· καὶ περὶ ἄλλου ὄτουοῦν τῶν τοῦ ἀνθρώπου ὁ αὐτὸς λόγος, περὶ τε λύπης πονοῦντος μέρους καὶ περὶ ἡδονῆς βραίζοντος;» (Πολιτεία Ε' 462 C, D) (3).

1) «Πλάτων, κατὰ Γαληνόν, ἐδόκει τοὺς μὲν συνεχεῖς πυρετοὺς εἶναι ὑπερβολῆς τοῦ πυρός γίνεσθαι, τοὺς δὲ ἀφημερινοὺς ἀέρος, καὶ τριταῖους μὲν ὕδατος, τεταρταίους δὲ γῆς. Ἡ γὰρ τοι τοῦ Πλάτωνος ῥῆσις αὐτοῖς ὀνόμασιν οὕτως ἔχει: «Τὸ μὲν οὖν ἐκ πυρός ὑπερβολῆς μάλιστα νοσήσαν σῶμα συνεχῆ καύματα καὶ πυρετοὺς ἀπεργάζεται, τὸ δὲ ἐξ ἀέρος ἀφημερινοῦς, τριταίους δ' ὕδατος διὰ τὸ νωθέστερον ἀέρος καὶ πυρός αὐτὸ εἶναι, τὸ δὲ γῆς τετάρτως ὅν νωθέστατον τούτων ἐν τετραπλασίαις περιόδους χρόνου καθαιρόμενον τεταρταίους πυρετοὺς ποιῆσαι ἀπαλλάττεται μόλις». (Τίμ. 86 A).

2) «Τὰ ἐν τῷ σώματι κατὰ φύσιν καθιστάναι κρατεῖν τε καὶ κρατεῖσθαι ὑπ' ἀλλήλων (ὑγεία), ἀλλὰ παρὰ φύσιν ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι (νόσος)». (Πλ. Πολιτεία IV, 444 D).

3) Ἡ ἀντιληψὶς αὕτη τοῦ Πλάτωνος ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν Ἱπποκρατικὴν. «... Καὶ εἰ τις βούλεται τοῦ σώματος ἀπολαβῶν μέρος κακῶς ποιῆσιν τὸ σμικρότατον, πᾶν τὸ σῶμα

Ἡ ψυχὴ λ.χ. ἐπηρεάζεται ὑπὸ τῆς κακοχυμίας τοῦ σώματος καὶ νοσεῖ. «Ὅτι δὲ καὶ Πλάτων αὐτὸς οἶδε βλαπτομένην τὴν ψυχὴν ἐπὶ τῇ κακοχυμίᾳ τοῦ σώματος, ἡ ἐξῆς ῥῆσις ἤδη δηλώσει. «Ὅτου γὰρ ἂν ἦ τῶν ὀξέων καὶ τῶν ἀλυκῶν φλεγμάτων καὶ ὄσοι πικροὶ καὶ χολώδεις χυμοὶ κατὰ τὸ σῶμα πλανηθέντες, ἔξω μὲν μὴ λάβωσιν ἀναπνοήν, ἐντὸς δὲ εἰλλόμενοι τὴν ἀφ' αὐτῶν ἀτμίδα τῇ τῆς ψυχῆς φορᾷ συμμείξαντες ἀνακερασθῶσι, παντοδαπὰ νοσήματα ψυχῆς ἐμποιοῦσι μᾶλλον καὶ ἤττον, καὶ ἐλάττω καὶ πλείω, πρὸς τε τοὺς τρεῖς τρόπους ἐνεχθέντα τῆς ψυχῆς, πρὸς ὃν ἂν ἕκαστ' αὐτῶν προσπίπτῃ, ποικίλλει μὲν εἶδη δυσκολίας καὶ δυσθυμίας (1) παντοδαπὰ, πολλάκις δὲ θρασυτήτος τε καὶ δειλίας, ἔτι τε λήθης ἅμα καὶ δυσθυμίας». (Τίμ. 86 Ε). Ἐν ταύτῃ τῇ ῥῆσει σαφῶς ὁ Πλάτων ὡμολόγησε τὴν ψυχὴν ἐν κακίᾳ τινὶ γίνεσθαι διὰ τὴν ἐν σώματι κακοχυμίαν». (Γαλ. IV. 789).

Δηλ. ἐπρέσβευεν ὅτι αἱ κυριώτεραι καὶ αἱ μεγαλύτεραι παθήσεις τῆς ψυχῆς προκύπτουν ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς λύπης ἢ χαρᾶς· «ἡδονὰς δὲ καὶ λύπας ὑπερβαλλούσας τῶν νόσων μεγίστας θετέον τῇ ψυχῇ». (Τίμ. 86 Β).

Τὰ εἶδη δὲ ταῦτά τῆς ἰσχυρᾶς συγκινήσεως προκαλοῦν κακοχυμίαν τοῦ σώματος, ἡ ὁποία ἐπηρεάζει καὶ καταπονεῖ τὴν ψυχὴν καὶ προκαλεῖ διαφόρους ψυχικὰς διαταραχὰς καὶ παθήσεις, μεγαλυτέρας ἢ μικροτέρας, περισσοτέρας ἢ ὀλιγωτέρας, αἵτινες ἐκδηλοῦνται ποικιλοτρόπως, εἴτε δηλ. ὡς θλίψις, εἴτε ὡς λύπη, εἴτε ὡς θρασυτήτης κ.τ.τ.

Εἰς ἄλλας περιπτώσεις τὰ ψυχικὰ πάθη ἀνήκουν εἰς λόγους κληρονομικοὺς καὶ εἰς ἄλλας εἰς λόγους κακῆς ἐκπαίδευσως. «Ὡν αἰτιατέον μὲν τοὺς φυτεύοντας αἰὲ τῶν φυτευσόμενων μᾶλλον καὶ τοὺς τρέφοντας τῶν τρεφομένων». (Τίμ. 87 Β).

Ἄλλας παθήσεις τῆς ψυχῆς ἀποδίδει εἰς παθήσεις τοῦ σώματος, καὶ ὡς μεγαλυτέραν νόσον τῆς ψυχῆς θεωρεῖ τὴν ἀνοϊαν, ἥτοι τὴν συσκότισιν τῆς διανοίας, ἥτις ἐκδηλοῦται εἴτε ὡς μανία (παραφροσύνη), εἴτε ὡς δυσθυμία. «Καὶ τὰ μὲν περὶ τὸ σῶμα νοσήματα ταύτη συμβαίνει γινόμενα, τὰ δὲ περὶ τὴν ψυχὴν διὰ σώματος ἔξιν τῆδε. Νόσον μὲν δὴ ψυχῆς ἀνοϊαν συγχωρητέον, δύο δ' ἀνοϊας γένη· τὸ μὲν μανίαν, τὸ δὲ δυσθυμίαν.» (Τίμ. 86 Β).

Διὰ τὴν καλὴν κατάστασιν τῆς ψυχῆς, ὑποστηρίζει, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἀρμονία καὶ συμμετρία μεταξὺ σώματος καὶ ψυχῆς καὶ οὐδεμία ἄλλη ἀσυμετρία παρατηρεῖται διὰ τὴν ἐκδήλωσιν παθολογικῆς τινος καταστάσεως, ὅσον ἢ μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν μερῶν. «Πρὸς γὰρ ὑγείας καὶ νόσους ἀρετὰς τε καὶ κακίας οὐδεμία ἑξυμετρία καὶ ἀμετρία μείζων ἢ ψυχῆς αὐτῆς πρὸς τὸ σῶμα αὐτό.» (αὐτ. 87 Δ).

Ὅταν, τονίζει, ἡ ψυχὴ ἐν τῷ σώματι ὑπερτερῇ εἰς δύναμιν μεγάλως καὶ τὸ σῶμα εἶναι ὑποδεέστερον, γεννᾶται πάθησις αὐτοῦ. «Ὅταν τε ἐν αὐτῷ ψυχὴ κρείττων οὔσα σώματος περιθύμως ἰσχυρῇ, διασειούσα πᾶν αὐτὸ ἔνδοθεν νόσων ἐμπύμπλησι» (Τίμ. 88 Α).

Καὶ ὅταν, προσθέτει, ἡ ψυχὴ ῥέπη εἰς ἔριδας κλπ. προκαλεῖ ὑπερδιέγερσιν τοῦ σώματος, τὸ ὁποῖον συνταράσσεται καὶ προκύπτει παθολογικὴ καταστάσις, καὶ οἱ ἰατροί, οἱ ὁποῖοι δὲν γνωρίζουν τὴν περίπτωσιν ταύτην, τὴν ἀποδίδουν εἰς ἄλλα αἴτια καὶ τοιοῦτοτρόπως σφάλλονται· «... καὶ ἰδίᾳ δι' ἐρίδων καὶ φιλονικείας γιγνομένων διάπυρον αὐτὸ ποιοῦσα λύει, ... τῶν λεγομένων ἰατρῶν ἀπατώσα τοὺς πλείστους, τάναντία αἰτιασθαι ποιεῖ». (Τίμ. 88 Α).

αἰσθησεται (=σύμπαρ δηλ. ὁ ὀργανισμὸς) τὴν σεισιν, ὁμοίᾳ ἂν τις ἦ, διὰ τὸδε ὅτι τοῦ σώματος τὸ σμικρότατον πάντα ἔχει, ὅσα περ καὶ τὸ μέγιστον· τοῦτο δ' ὁποῖον ἂν πάθῃ τὸ σμικρότατον ἐπαναφέρει πρὸς τὴν ὁμοιοτήτιν ἕκαστον πρὸς τὴν ἑαυτοῦ, ἦν τε κακόν, ἦν τε ἀγαθόν καὶ διὰ ταῦτα ἠδεται καὶ ἀλγέει ὑπὸ ἔθνεος τοῦ σμικροτάτου τὸ σῶμα, ὅτι ἐν τῷ σμικροτάτῳ πάντ' ἐνὶ τὰ μέρη, καὶ ταῦτα ἐπαναφέρουσιν ἐς τὰ σφῶν αὐτῶν ἕκαστα, καὶ ἐξαγγέλλουσι πάντα». (Ἰππ. π. Τόπων τῶν κατὰ ἄνθρωπον § 1 σελ. 278—τόμ. VI ἐκδ. Littré).

1) Cod. δυσμάθησιν—ἀμαθίαν. Γαλ. δυσθυμίαν.

Ἡ διάσπασις ἐπίσης τῆς ἀρμονικῆς λειτουργίας μεταξύ τῶν τριῶν μερῶν τῆς ψυχῆς, προκαλεῖ ψυχικὴν παθολογικὴν κατάστασιν. Ἄλλ' ἐπ' αὐτοῦ ἄς δώσωμεν τὸν λόγον εἰς τὸν Γαληνόν (V 451). «Τὴν μὲν τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς πρὸς ἀλληλα στάσιν ἀποφηνάμενος (δηλ. ὁ Πλάτων εἰς τὸν Σοφιστὴν τοῦ 228 κέ.), εἶναι ν ὁ σ ο ν τῆς ψυχῆς, τὰς δὲ παραφόρους τε καὶ ἀμέτρους κινήσεις αὐτῆς, τουτέστι τὰς ἐνεργείας τὰς καθ' ὁρμήν, αἰ σ χ ο ς, ὡσπερ γε τὴν μὲν συμφωνίαν τε καὶ συμμετρίαν πρὸς ἀλληλα τῶν μορίων αὐτῆς ὀ γ ί ε ι α ν, τὴν δὲ συμμετρίαν τῶν κινήσεων κ ἄ λ λ ο ς. Ὡσπερ γὰρ τὸ σῶμα τὸ καλὸν ἐν τῇ συμμετρίᾳ τῶν μορίων τὴν γένεσιν ἴσχει, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐνέργεια καλὴ διὰ τὴν τῶν κατὰ μέρος κινήσεων γίνεται συμμετρίαν. Οὕτω γοῦν καὶ ὀρχεῖσθαι καὶ παγκρατιάζειν καὶ παλαίειν καὶ βαδίζειν εὐσχημόνως καὶ καλῶς λέγονται τινες, ἕτεροι δὲ ἀσχημόνως τε καὶ αἰσchrῶς. Ἐν μὲν τῇ συμμετρίᾳ τῶν κατὰ μέρος κινήσεων τὸ κάλλος τῶν ἐνεργειῶν ἐστὶ γνώριμον, κατὰ δὲ τὰς ἀμετρίας τὸ αἰσχος. Ἔχουσι δὲ κατ' αἰ τοῦ Πλάτωνος ῥήσεις ἐκ τοῦ Σοφιστοῦ τόνδε τὸν τρόπον· ΞΕ. δύο μὲν εἶδη κακίας περὶ ψυχὴν ῥητέον. ΘΕ. ποῖα; ΞΕ. τὸ μὲν οἶον ν ὁ σ ο ν ἐν σ ὡ μ α τ ι, τὸ δὲ οἶον αἰσχος ἐγγιγνόμενον. ΘΕ. οὐκ ἔμαθον. ΞΕ. νόσον ἴσως καὶ στάσιν οὐ ταῦτ' ἀνενόμικας. ΘΕ. Οὐδ' αὖ πρὸς τοῦτο ἔχω τί χρὴ ἀποκρίνασθαι. ΞΕ. πότερον ἄλλο τι στάσιν ἠγοούμενος ἢ τὴν τοῦ φύσει συγγενοῦς ἐκ τινος διαφθορᾶς διαφορὰν; ΘΕ. οὐδέν. ΞΕ. ἀλλ' αἰσχος ἄλλο τι πλὴν τὸ τῆς ἀμετρίας πανταχοῦ δυσειδὲς τῶν ἐν ὄντων γένος; ΘΕ. οὐδαμῶς ἄλλο.

Οὕτως μὲν ἐν τῷ καθόλου περὶ ν ὁ σ ο υ τε καὶ αἰ σ χ ο υ ς, ὁποῖόν τι τὴν φύσιν ἐκάτερον αὐτῶν ἐστίν, ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ Πλάτων. Καὶ ὅπως ἐγγίνονται ταῖς ψυχαῖς ἐφεξῆς διδάσκων. Περὶ μὲν τῆς νόσου ταῦτα γράφει. ΞΕ. Τί δέ; ἐν ψυχῇ δόξας, ἐπιθυμίας καὶ θυμὸν ἡδοναῖς, καὶ λόγον λύπαις, καὶ πάντα ἀλλήλοις ταῦτα τῶν φλαύρως ἐχόντων οὐκ ἠσθήμεθα διαφερόμενα; ΘΕ. καὶ σφόδρα γε. ΞΕ. Ξυγγενῆ γε μὴν ἐξ ἀνάγκης ζύμπαντα γέγονε. ΘΕ. πῶς γὰρ οὐ; ΞΕ. στάσιν ἄρα καὶ νόσον ψυχῆς πονηρίαν λέγοντες ὀρθῶς ἐροῦμεν. ΘΕ. ὀρθότατα μὲν οὖν. εἴτ' ἐφεξῆς, ὅπως αἰσχος ἐγγίνεται ψυχαῖς . . »

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Ζ'

Θ Ε Ρ Α Π Ε Ι Α

Ἐν πρώτοις διὰ νὰ ἐπιτύχη ὁ ἰατρός εἰς τὴν θεραπευτικὴν του ἀγωγὴν πρέπει νὰ εἶναι παιδιόθεν πρὸς τοῦτο προπαρασκευασμένος καὶ σωματικῶς καὶ ψυχικῶς, κυρίως δὲ ψυχικῶς, διότι δὲν θὰ θεραπεύσῃ μόνον διὰ τῆς τέχνης του, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐπιβλητικότητός του, ἀσκῶν ὑποβολήν. «Ἰατροὶ μὲν, εἶπον, δεινότατοι ἂν γένοιτο, εἰ ἐκ παιδῶν ἀρξάμενοι πρὸς τῷ μανθάνειν τὴν τέχνην ὡς πλείστοις τε καὶ πονηροτάτοις σώμασιν ὀμιλήσειαν καὶ αὐτοὶ πάσας νόσους κάμοιεν καὶ εἶεν μὴ πάνυ ὑγιενοὶ φύσει. Οὐ γὰρ, οἶμαι σώματι σῶμα θεραπεύουσιν . . ἀλλὰ ψυχῇ σῶμα, ἢ οὐκ ἐγχωρεῖ κακὴν γενομένην τε καὶ οὐσαν εἴ τι θερα- πεύειν». (Πολιτεία V 408 E).

Μεγίστη ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια! Τῷ ὄντι ὁ κακότεροπος καὶ ἀκόλαστος ἰατρός, ὁ ἔχων κακὴν ψυχὴν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεραπεύῃ μὲ ἡρεμον ψυχὴν, ὅπως οὐδεὶς ἀδίκος δικαστὴς εἶναι δυνατὸν ν' ἀποδώσῃ δικαιοσύνην!

Διὰ τὴν θεραπείαν τῶν σωματικῶν καὶ ψυχικῶν παθήσεων ὁ Πλάτων μεγάλην ἀποδίδει ἐν πρώτοις σημασίαν εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ἀρμονίας μεταξύ σώματος καὶ ψυχῆς. «Πᾶν δὴ τὸ ἀγαθὸν καλόν, τὸ δὲ καλὸν οὐκ ἀμετρον. Πρὸς γὰρ ὑγείας καὶ νόσους, ἀρετὰς καὶ κακίας οὐδεμία ξυμμετρία καὶ ἀμετρία μείζων ἢ ψυχῆς αὐτῆς πρὸς σῶμα αὐτό». (Τίμ. 87 C).

Δηλ. ὅτι εἶναι ἀγαθὸν εἶναι καὶ ὠραῖον, ἀλλὰ τὸ ὠραῖον ἄνευ μέτρου δὲν ὑπάρχει . . ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν ὑγείαν καὶ τὴν νόσησιν, εἰς τὰς ἀρετὰς ἢ τὰς κακίας,

οὐδεμία συμμετρία ἢ ἀσυμμετρία ὑφίσταται τόσον ἐκδηλος, ὅσον ἢ ὑπάρχουσα μεταξύ σώματος καὶ ψυχῆς δυσαρμονία.

Ἡ ψυχοθεραπεία τοῦ Πλάτωνος στηρίζεται ἐπὶ τοῦ φιλοσοφημένου τρόπου ζωῆς, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς μουσικῆς, ἢ δὲ θεραπεία τοῦ σώματος ἐπὶ τῆς ρυθμικῆς γυμναστικῆς καὶ ἐπὶ ἄλλων τρόπων, τοὺς ὁποίους ἐφαρμόζει ἡ ἰατρική, ὡς λ. χ. φάρμακα, διαίταν κ.ο.κ.

«Μιᾶς οὐδης τῆς τοῦ σώματος θεραπείας δύο μέρη λέγω, τὴν μὲν γυμναστικὴν, τὴν δὲ ἰατρικὴν». (Γοργ. Β). Ἡ γυμναστικὴ, τονίζει, καὶ ἡ ἰατρικὴ εἶναι ἀληθεῖς ἐπιστήμαι, αἱ ὁποῖαι παρέχουν ἀσφαλῆ θεραπείαν εἰς τὸ σῶμα· «ὅτι ἔστι τις παρὰ ταύτας ἀπάσας τέχνη γυμναστικὴ τε καὶ ἰατρικὴ, ἢ δὴ τῷ ὄντι ἐστὶ σώματος θεραπεία». (Γοργ. 517 Ε).

Ἡ ὑγεία συντηρεῖται, ὡς ἐλέχθη, διὰ τῆς ρυθμίσεως τοῦ καταλλήλου τρόπου διατροφῆς καὶ διαβιώσεως (διαίτης), καὶ διὰ τῆς συστηματικῆς γυμναστικῆς. Ἡ πλέον κατάλληλος διαίτα καὶ γυμναστικὴ εἶναι ἡ ἀπλή. «Ἄρ' οὖν ἡ βελτίστη γυμναστικὴ ἀδελφὴ τις ἂν εἴη τῆς μουσικῆς . . ἀπλῆ καὶ ἐπιεικής». (Πολιτεία Γ, 404 Β), διότι ἡ ποικιλία προκαλεῖ ἀκολασίαν καὶ ἡ ἀκολασία φέρει νόσον.

«Οὐκοῦν ἐκεῖ μὲν ἀκολασίαν ἢ ποικιλία ἐνέτικτεν, ἐνταῦθα δὲ νόσον, ἢ δὲ ἀπλότης κατὰ μὲν μουσικὴν ἐν ψυχαῖς σωφροσύνην, κατὰ δὲ γυμναστικὴν ἐν σώμασιν ὑγείαν;» (Πολιτεία Γ' 404 Ε).

Διὰ δὲ τοὺς ἀκολάστους καὶ φιλασθένους δὲν πρέπει ν' ἀσχολῆται ἡ πολιτεία καὶ ἡ ἰατρικὴ, διότι οὗτοι οὔτε τὸν ἑαυτὸν τοὺς ὠφελοῦν οὔτε τὴν πολιτείαν. «Νοσῶδη δὲ φύσει τε καὶ ἀκόλαστον οὔτε αὐτοῖς οὔτε τοῖς ἄλλοις φοντο λυσιτελεῖν ζῆν, οὐδ' ἐπὶ τούτοις τὴν τέχνην δεῖν εἶναι, οὐδὲ θεραπευτέον αὐτούς, οὐδ' εἰ Μίδου πλουσιώτεροι εἶεν». (Πολιτεία Γ' 408 Β).

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν γυμναστικὴν, ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ἀπλή σωματικὴ ἀσκήσις εἶναι ἀξιοσούστατος, οὐχὶ δὲ καὶ ὁ ἀθλητισμός, ὅστις κατακρίνεται. «Ἄρ' οὖν ἢ τῶνδε τῶν ἀσκητῶν ἕξις προσήκουσ' ἂν εἴη τούτοις; Ἴσως. Ἄλλ', ἦν δ' ἐγώ, ὑπνώδης αὕτη γέ τις καὶ σφαλερὰ πρὸς ὑγείαν. Ἡ οὐχ ὄρῳσ' ὅτι καθεύδουσί τε τὸν βίον καί, ἐὰν σμικρὰ ἐκβῶσι τῆς τεταγμένης διαίτης, μεγάλα καὶ σφόδρα νοσοῦσιν οὗτοι οἱ ἀσκηταί;» (Πολιτεία Γ, 404 Α) (1).

1) Πλὴν τοῦ Πλάτωνος τὸν ἀθλητισμὸν κατακρίνουν, ἀπὸ ὑγιεινῆς ἀπέψεως, καὶ ὁ Ἑβριπίδης, ὁ Ἴπποκράτης, ὁ Γαληνὸς καὶ ἄλλοι.

Κατὰ Γαληνόν. «Σώματος ἀσκήσις ἀθλητικὴ, ἀποτυγχανομένη μὲν αἰσχίστη, ἐπιτυγχανομένη δὲ, τῶν ἀλόγων ζῴων οὐδέποτε κρείττων». (I, 21). «Ἄκουσον οὖν, ὅπως Ἑβριπίδης φρονεῖ περὶ τῶν ἀθλητῶν:

Κακῶν γὰρ ὄντων μυρίων καθ' Ἑλλάδα,
οὐδὲν κάκιον ἐστὶν ἀθλητῶν γένους,
οἱ πρῶτα μὲν ζῆν οὐδὲ μανθάνουσιν εἶδ',
οὐδ' ἂν δύναίτο . . ». (αὐτ. 23)

«Ἄλλὰ καὶ πρὸς τούτων ἀπάντων, ὥσπερ ἐξ ἐνὸς στόματος, ὁμολόγηται, φ α ὖ λ ο ν εἶναι τὸ ἐπιτήδευμα. Οὐδὲ μὴν οὐδὲ τῶν ἰατρῶν τις ἐπήγεσεν αὐτό. Πρῶτον μὲν Ἴπποκράτους ἀκούσῃ λέγοντος «Διάθεσις ἀθλητικὴ οὐ φύσει, ἕξις ὑγιεινῆς κρείσσεως» (Ἴπ. π. Τροφῆς 34). Καὶ ἐν Ἄφορ. Β γράφει: «ἐν τοῖσι γυμναστικοῖσι αἱ ἐπ' ἄκρον εὐεξίαί σφαλεραί, δηλ. ἡ φαινομένη νικῆ εὐεξία), ἔπειτα δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων τῶν μετ' αὐτὸν ἀρίστων ἰατρῶν» (αὐτ. 25).

«Ὅτι μὲν τῶν ψυχικῶν ἀγαθῶν οὐδ' ὄναρ ποτὲ μετειλήφασιν οἱ ἀθλοῦντες, εὐδηλον παντί. Τὴν ἀρχὴν γὰρ οὐδ' εἰ ψυχὴν ἔχουσι γινώσκουσι, τοσοῦτον ἀποδέουσι τοῦ λογικῆς αὐτῆς ἐπιστασθαι. Σαρκῶν γὰρ αἰεὶ καὶ αἵματος ἀβροῖζοντες π λ η θ ο ς, ὡς ἐν βορβόρῳ πολλῶ τὴν ψυχὴν ἑαυτῶν ἔχουσι κατεσβεσμένην, οὐδὲν ἀκριβὲς ν ο ῆ σ α ι δυναμένην, ἀλλ' ἄγνουσιν,

Ὁ Πλάτων δέχεται ἐπίσης καὶ τὴν θεραπευτικὴν ἀξίαν τῶν καθαρτικῶν φαρμάκων, ὡς ἀκριβῶς καὶ ὁ Ἱπποκράτης καὶ οἱ ἄλλοι ἰατροὶ τῆς ἐποχῆς του. Καὶ συνιστᾷ τὴν ἀποφυγὴν τῶν καθαρσίων εἰς τὰ ἐπικίνδυνα νοσήματα. «Τὰ γὰρ νοσήματα ὄσα μεγάλους ἔχει κινδύνους, οὐκ ἐρεθιστέον φαρμακείαις». (Τίμ. 89 Β) (1).

Ἀλλὰ καὶ τὴν ρύθμισιν τῆς διατροφῆς καὶ ἐν γένει διαβιώσεως συνιστᾷ ὁ Πλάτων, κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Ἱπποκράτους. «Παιδαγωγεῖν δεῖ διαίταις πάντα τὰ τοιαῦτα, καθ' ὅσον ἂν ᾖ τῷ σχολῇ, ἀλλ' οὐ φαρμακεύοντα κακὸν δύσκολον ἐρεθιστέον». (Τίμ. αὐτ. C, D).

Κυρίως, λέγει, πρέπει ὁ ἰατρός νὰ θεραπεύῃ ἐγκαίρως, ἵνα μὴ χρονίσῃ τὸ νόσημα καὶ διαφθείρῃ τὴν ψυχὴν «ὡς περὶ παρὰ τὸν ἰατρόν, σπεύδοντα ὄπως μὴ ἐγχρονισθῆν τὸ νόσημα . . . ὅπουλον τὴν ψυχὴν ποιήσει καὶ ἀνίατον. (Γοργ. > 480 Β).

Πλὴν τῶν θεραπευτικῶν τούτων τρόπων ἀναφέρει καὶ ἄλλους ἐν χρήσει ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του, ὡς τὴν χειρουργικὴν ἐπέμβασιν διὰ τοῦ μαχαιριδίου καὶ τοῦ θερμοκαυτήρος (τέμνειν καὶ καίειν). «Τέκτων μὲν κάμνων ἀξιοῖ παρὰ τοῦ ἰατροῦ φάρμακον (2) πίων ἐξεμέσαι τὸ νόσημα ἢ κάτω καθαρθεῖς ἢ καύσει ἢ τομῇ χρῆσάμενος ἀπηλλάχθαι». (Πολιτεία 406 D). Καὶ ὁ Ἀσκληπιὸς ἐφανέρωσε τὴν ἰατρικὴν καὶ ἐχρησιμοποίησε χειρουργικὰς μεθόδους καὶ δίαιταν ὡς καὶ διάφορα φάρμακα, καὶ ἐθεράπευε τοὺς ἔχοντας ἀνάγκη διὰ νὰ μὴ καταστρέφῃται ἡ πολιτικὴ ζωὴ. (Πολιτεία 407 D).

Ἐπίσης, ἀναφέρει καὶ τὴν χρησιμοποίησιν, διὰ τὴν θεραπείαν τῶν ψυχικῶν νόσων, τῶν ἐπωδῶν (μαγικῶν φράσεων) καὶ τῶν περιάπτων (φυλακτῶν). «Οὔτε φάρμακα οὔτε καύσεις οὔτε τομαί, οὐδ' αὖ ἐπωδαὶ αὐτόν, οὐδὲ περιάπτα, οὐδὲ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδὲν ὀνήσει;» (Πολιτεία 426 Β).

Καὶ ὁ Γοργίας καυχᾶται ὅτι «πολλάκις ἤδη ἔγωγε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ (ὄστις ἦτο ἰατρός) καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἰατρῶν εἰσελθὼν παρὰ τινα τῶν καμνόντων οὐχὶ ἐθέλοντα ἢ φάρμακον πεινῆ ἢ τεμεῖν ἢ καῦσαι παρασχεῖν τῷ ἰατρῷ, οὐ δυναμένου τοῦ ἰατροῦ πείσαι, ἐγὼ ἔπεισα οὐκ ἄλλη τέχνη ἢ τῇ ῥητορικῇ». (Γοργ. 456 Β, 480 C).

Καὶ ἐν Τιμαίῳ (65 Β') «ταῦτα δ' αὖ περὶ τὰς καύσεις καὶ τομάς γιγνόμενά ἐστι κατάδηλα».

Ἐν Πολιτεία (406) «Τέκτων κάμνων ἀξιοῖ παρὰ τοῦ ἰατροῦ φάρμακον πίων ἐξεμέσαι τὸ νόσημα ἢ κάτω καθαρθεῖς ἢ καύσει ἢ τομῇ χρῆσάμενος ἀπηλλάχθαι». Καὶ ἐν Πολιτικῷ 293 Β: «Τοὺς ἰατροὺς δὲ οὐχ ἠκιστα νενομίκαμεν, ἐάν τε ἐκόντας ἐάν τε ἄκοντας ἡμᾶς ἰῶνται, τέμνοντες ἢ κόντες ἢ τινα ἄλλην ἀλγηδὸνα προσάπτοντες . . . » (3).

Πλὴν τῶν καθαρτικῶν φαρμάκων, οἱ ἰατροί, μᾶς πληροφορεῖ ὁ Πλάτων, ἐχρησιμοποιοῦν καὶ ἄλλα φάρμακα, τὰ ὁποῖα παρεσκευάζον μόνοι των. «Ὡς περὶ ἡμῖν τὰ τῶν ἰατρῶν φάρμακα, χρώματα ἢ ὀσμάς πεποικιλμένα, ἄλλα φαίνεται αὐτὰ ὄντα, τῷ δὲ γε

ὁμοίως τοῖς ἀλόγοις ζῴοις» (αὐτ. 27). Καὶ πάλιν ὁ Γαληνός: «. . . τὴν ἀθλητικὴν (διάθεσιν) πᾶς καὶ ἰατρός καὶ φιλόσοφος ἐμέμφατο, ὅτι, ὡς φησὶ Πλάτων, πρὸς οἰκονομίαν καὶ πρὸς στρατείαν καὶ πρὸς ἐδραίας ἀρχάς ἐν πόλει δύσκολος, μάλιστα δὲ πρὸς μαθήσεις ἀστιανασσῶν καὶ ἐννοήσεις τε καὶ μελέτας χαλεπή». (Γαλ. XV, 398).

1) Τὸ καίμενον τῶν ἐκδόσεων καὶ κωδίκων ἔχει τὴν ἀρνήσιν «μὴ μεγάλους κινδύνους». Πρόκειται προφανῶς περὶ λάθους τῶν ἀντιγραφῶν, διότι τὰ ἐπικίνδυνα νοσήματα δὲν πρέπει νὰ ἐρεθίζωμεν διὰ τῶν καθαρτικῶν φαρμάκων, καὶ οὐχὶ τὰ μὴ ἐπικίνδυνα. Τὴν παρατήρησίν του δὲ ταύτην ὁ Πλάτων ἔχει λάβει ἐκ τῶν Ἀφορισμῶν τοῦ Ἱπποκράτους, ὅστις τονίζει: «Πέποινα φαρμακεύειν καὶ κινεῖν, μὴ ὡμά». (Ἀφορ. I, 22).

2) Φάρμακον ἐνταῦθα, ὡς καὶ παρ' Ἱπποκράτει, σημαίνει τὸ καθαρτικόν, εἴτε ἀπὸ τοῦ στόματος (ἐμετικόν—ἐλλέβορος), εἴτε ἀπὸ τοῦ ἐντέρου.

3) Ἠρδλ. Γοργ. 430 C, Πρωταγ. 354 A, Πολιτ. 406 D Κρατ. 394 A.

ιατρῶ, ἄτε τὴν δύναμιν τῶν φαρμάκων σκοπούμενῳ, τὰ αὐτὰ φαίνεται καὶ οὐκ ἐκπλήτ-
τεται ὑπὸ τῶν προσόντων». (Κρατύλ. 394 Α).

Δύναται, λέγει, οἱ ἰατροὶ ἐπὶ σοβαρᾶς καταστάσεως νὰ χρησιμοποιοῦν καὶ ψεύδη,
«καὶ τῷ ὄντι θεοῖσι μὲν ἄχρηστον ψεῦδος, ἀνθρώποις δὲ χρήσιμον ὡς ἐν φαρμάκου
εἶδει, δῆλον ὅτι τό γε τοιοῦτον ἰατροῖς δοτέον, ἰδιώτας δὲ οὐχ ἀπτέον». (Πολιτεία 389 Β).

Ὡς ὁ Φιλήμων (παρὰ Στοβαίῳ ΡΒ, 6), οὕτω καὶ ὁ Πλάτων ὑποστηρίζει τὸ ἀνεύ-
θυνον τοῦ ἰατροῦ «ἰατρῶν δὲ περὶ πάντων, ἂν ὁ θεραπευόμενος ὑπ' αὐτῶν ἀκόντων
τελευτᾷ, καθαρὸς ἔστω κατὰ νόμον». (Νόμ. Θ' 865 Β)

* * *

Ὁ Πλάτων, ὡς ἐλέχθη, μεγίστην σημασίαν ἀπέδιδεν εἰς τὴν ἐνδυνάμωσιν τοῦ
ψυχικοῦ παράγοντος διὰ παντός τρόπου. Θέσιν εἰς τὴν τοιαύτην θεραπείαν εἶχεν καὶ ἡ
ἀπαγγελία τῶν καλουμένων ἐπωδῶν μετὰ λόγων σωφρόνων καὶ παρηγορικῶν (1). «Θερα-
πεύεσθαι δὲ τὴν ψυχὴν . . ἐπωδαῖς τισί, τὰς δὲ ἐπωδάς ταύτας τοὺς λόγους εἶναι τοὺς
καλοὺς, ἐκ δὲ τῶν τοιούτων λόγων ἐν ταῖς ψυχαῖς σωφροσύνην ἐγγίνεσθαι». (Χαρμίδ.
157 Α). Ἄλλ' ὁ θεραπευτικὸς οὗτος τρόπος ἐξέπεσε καὶ περιήλθεν εἰς χεῖρας ἀγυρτῶν
καὶ μάντεων.

Αἱ ἐπωδαὶ καὶ τὰ περίπτα ἀπετέλουν ἀγυρτικὸν τρόπον θεραπείας : «Ἀγύρται δὲ
καὶ μάντις ἐπὶ πλουσίων θύραις ἰόντες πείθουσιν, ὡς ἔστι παρὰ σφίσι δύναμις ἐκ
θεῶν ποριζομένη θυσίαις τε καὶ ἐπωδαῖς, εἴτε τι ἀδίκημά του γέγονεν ἢ αὐτοῦ ἢ προ-
γόνων, ἀκεῖσθαι μεθ' ἡδονῶν τε καὶ ἐορτῶν, ἐάν τέ τινα ἐχθρὸν πημῆναι ἐθέλη, μετὰ
σμικρῶν δαπανῶν ὁμοίως δίκαιον ἀδίκῳ βλάβει ἐπαγωγαῖς τισὶ καὶ καταδέσμοις, τοὺς
θεοὺς, ὡς φασί, πείθοντές σφισιν ὑπηρετεῖν». (Πολιτεία Β, 364 Β—Φαίδ. 78 Α).

Καὶ ἐν τοῖς Νόμοις (ΙΑ 932 Ε) : «Διτταὶ γὰρ δὴ φαρμακεῖαι κατὰ τὸ τῶν ἀνθρώπων
οὔσαι γένος ἐπίσχουσι τὴν διάρρησιν . . ἢ μαγγανείαις τέ τισὶ καὶ ἐπωδαῖς καὶ κατα-
δέσεσι λεγομέναις πείθει τοὺς μὲν τολμῶντας βλάπτειν αὐτούς» (2).

Καὶ ὁ Σωκράτης σκώπτων λέγει παρὰ Πλάτωνι (Χαρμ. 155 Ε). «Καὶ ἐγὼ εἶπον
ὅτι αὐτὸ μὲν (δηλ. τὸ φάρμακον τῆς κεφαλῆς) εἶη φύλλον τι, ἐπὶ δὲ ἡ δὲ τις ἐπὶ τῷ
φαρμάκῳ εἶη, ἦν εἰ μὲν τις ἐπάδοι ἅμα καὶ χρῆτο αὐτῷ, παντάπασιν ὑγιᾶ ποιεῖ τὸ φάρ-
μακον, ἄνευ δὲ τῆς ἐπωδῆς οὐδὲν ὄφελος εἶη τοῦ φύλλου». Ἄλλὰ τονίζει ὁ Σωκράτης :
οὐδεμία λ.χ. ὠφέλεια θὰ προκύψῃ ἐκ τῶν ἐπωδῶν διὰ πάθησίν τινα τῶν ὀφθαλμῶν,
ἐάν οὐσιαστικὴ θεραπεία δὲν συμπεριλάβῃ σύμπασαν τὴν κεφαλὴν, ὡς ἐπίσης ἄκαρπος θ'
ἀποβῆ καὶ πᾶσα τοπικὴ θεραπεία παθήσεώς τινος τῆς κεφαλῆς, ἐάν εἰς τὴν θεραπείαν
δὲν συμπεριληφθῇ ὅλος ὁ ὀργανισμὸς, ὅπερ δηλοῖ ὅτι καὶ ἡ ἐλαχίστη τοπικὴ πά-
θησις ἀφορᾷ εἰς ὀλόκληρον τὴν κατάστασιν τοῦ ὀργανισμοῦ, ἐπομένως πᾶσα θεραπεία
πρέπει νὰ εἶναι γενικὴ. «Καλῶς δὲ σύ, ἦν δ' ἐγώ, ποιῶν' μᾶλλον γὰρ σοὶ παρησιασσο-
μαι περὶ τῆς ἐπωδῆς, οἷα τυγχάνει οὔσα' ἄρτι δ' ἠπόρουν, τίνι τρόπῳ σοὶ ἐνδειξαίμην
τὴν δύναμιν αὐτῆς. Ἔστι γάρ, ὦ Χαρμίδη, τοιαύτη οἷα μὴ δύνασθαι τὴν κεφαλὴν μόνον
ὑγιᾶ ποιεῖν, ἀλλ' ὥσπερ ἴσως ἦδη καὶ σὺ ἀκήκοας τῶν ἀγαθῶν ἰατρῶν, ἐπειδὴν τις
προσέλθῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀλγῶν, λέγουσί που, ὅτι οὐχ οἷόν τε αὐτοὺς μόνους ἐπιχει-
ρεῖν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἰᾶσθαι, ἀλλ' ἀναγκαῖον εἶη ἅμα καὶ τὴν κεφαλὴν θεραπεύειν, εἰ
μέλλοι καὶ τὰ τῶν ὀμμάτων εὔχεσθαι καὶ αὐτὸ τὴν κεφαλὴν οἷεσθαι ἂν πρόσθεν θερα-
πεῦσαι αὐτὴν ἐφ' ἑαυτῆς ἄνευ τοῦ ὅλου σώματος πολλὴν ἀνοίαν εἶναι. Ἐκ δὲ τούτου

1) Καὶ μὴν καὶ διδοῦσαι γε ματαὶ φαρμάκια καὶ ἐπάδουσαι δύνανται ἐγείρειν τε τὰς ὀδον-
τας καὶ μαλθακωτέρας, ἂν βούλωνται, ποιεῖν, καὶ τίχταιν τε δὴ τὰς δυστοκοῦσας, καὶ ἐάν
νέον ὄν δόξῃ ἀμβλίσκειν, ἀμβλίσκουσιν». (Θεαίτ. 149 Δ).

2) Πρὸς Plinius Hist. N. XXIV, — Ἀντιφῶν. (Τετραλ. Γ' β, 5) — Ἀριστ. (Πολιτ.
Γ. 10, 1281 Β 40).

τοῦ λόγου διαίταις ἐπὶ πᾶν τὸ σῶμα τραπόμενοι μετὰ τοῦ ὄλου τὸ μέρος ἐπιχειροῦσι θεραπεύειν τε καὶ ἰᾶσθαι». (Χαρμ. 156 B, C).

Οὐχὶ μόνον καὶ εἰς τὴν ἐλαχίστην σωματικὴν βλάβην ὀφείλομεν νὰ συμπεριλάβωμεν εἰς τὴν θεραπείαν μας ὀλόκληρον τὸ σῶμα ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν· «ὅτι ὡσπερ ὀφθαλμοὺς ἀνευ κεφαλῆς οὐ δεῖ ἐπιχειρεῖν ἰᾶσθαι οὐδὲ κεφαλὴν ἀνευ σώματος· οὕτως οὐδὲ σῶμα ἀνευ ψυχῆς. πάντα γὰρ ἐκ ψυχῆς ὠρμήσθαι καὶ τὰ κακὰ καὶ τὰ ἀγαθὰ τῷ σώματι καὶ παντὶ τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ ἐκεῖθεν ἐπιρρεῖν, ὡσπερ ἐκ τῆς κεφαλῆς ἐπὶ τὰ ὄμματα· δεῖν οὖν ἐκεῖνο καὶ πρῶτον καὶ μάλιστα θεραπεύειν, εἰ μέλλει καὶ τὰ τῆς κεφαλῆς καὶ τὰ τοῦ ἄλλου σώματος καλῶς ἔχειν». (Χαρμ. 156 E).

Ἡ ἐπιστημονικωτάτη δ' αὕτη ἐπιταγὴ τῆς ἰατρικῆς, νὰ θεραπεύωμεν δηλ. τὸ ὄλον ἐν τῇ παθῆσει τοῦ μέρους, ἀγνοεῖται δυστυχῶς ἀπὸ πολλοὺς συγχρόνους ἰατροὺς, ὡς ἀκριβῶς καὶ ἀπὸ πολλοὺς ἀρχαίους, «ἀλλὰ Ζάλμοξις (Θρᾶξ ἰατρός), ἔφη, . . ἀλλὰ τοῦτο αἴτιον εἶη τοῦ διαφεύγειν τοὺς παρὰ τοῖς Ἑλλησιν ἰατροὺς τὰ πολλὰ νοσήματα, ὅτι τὸ ὄλον ἀγνοεῖεν οὐδέοι τὴν ἐπιμέλειαν ποιεῖσθαι, οὐ μὴ καλῶς ἔχοντος ἀδύνατον τὸ μέρος εἶ ἔχειν». (Χαρμ. 156 E). Θεραπεύουν δ' οὗτοι μᾶλλον ἐμπειρικῶς, παρὰ δι' ἐπιστημονικῶν μεθόδων. Βάσις δὲ τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου εἶναι, τονίζομεν καὶ αὐθις, ἡ γνῶσις τῆς συνόλου σωματο - ψυχικῆς καταστάσεως τοῦ πάσχοντος, ὡς τὸ πρῶτον ἐδίδαξεν ὁ πατήρ τῆς ἰατρικῆς καὶ ἐπεσφράγισεν ἡ λογικὴ: «Καλῶς γάρ, ὦ ἑταῖρε, χρῆ μέντοι πρὸς τῷ Ἴπποκράτει τὸν λόγον ἐξετάζοντας . . τὸ τοίνυν περὶ φύσεως σκόπει τί ποτε λέγει Ἴπποκράτης τε καὶ ὁ ἀληθὴς λόγος; ἄρ' οὐχ ὧδε δεῖ διανοεῖσθαι περὶ ὄλου φύσεως; πρῶτον μὲν, ἀπλοῦν ἢ πολυειδές ἐστίν, οὐ περὶ βουλησόμεθα εἶναι αὐτοῖ τε τεχνικοῖ καὶ ἄλλους δυνατοῖ ποιεῖν, ἔπειτα δέ, ἂν μὲν ἀπλοῦν ᾖ, σκοπεῖν τὴν δύναμιν αὐτοῦ, τίνα πρὸς τί πέφυκεν εἰς τὸ δρᾶν ἔχον ἢ τίνα πρὸς τὸ παθεῖν ὑπὸ τοῦ ἂν δὲ πλείω εἶδη ἔχη, ταῦτα ἀριθμησαμένους, ὅπερ ἐφ' ἑνός, τοῦτο ἰδεῖν ἐφ' ἑκάστου, τῷ τί ποιεῖν αὐτὸ πέφυκεν ἢ τῷ τί παθεῖν ὑπὸ τοῦ;» (Φαῖδρ. 270 C, D).

Αὕτη εἶναι ἡ ῥῆσις τοῦ Πλάτωνος ἐκ τοῦ Φαῖδρου, διδάσκουσα τὸ ὑπὸ τῆς φύσεως σημαινόμενον κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Ἴπποκράτους, τὴν ὁποῖαν ἠσπάσθησαν ὄλοι οἱ φιλόσοφοι καὶ πρῶτοι ὁ Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης. Οὗτος διὰ τὴν ἔρευναν καὶ τὴν ἐρμηνείαν τῶν ψυχικῶν φαινομένων καὶ κοινωνικῶν ἔτι προβλημάτων, ὡς καὶ τῶν ἐκδηλώσεων τῆς ζωῆς, συνιστᾷ πρῶτον τὴν ἐπισκόπησιν «τοῦ ὄλου», πρὶν ἢ γίνῃ ἀντιληπτὸν «τὸ καθ' ἑκάστον», ὡς γράφει ἐπιγραμματικῶς ὁ Ἀριστοτέλης. «Τὸ γὰρ ὄλον πρότερον ἀναγκαῖον εἶναι τοῦ μέρους». (Πολιτικά 1253 A 20). Πρὸς τοῦτο εἰς πᾶσαν περίπτωσιν πρέπει νὰ σχηματίζωμεν σαφῆ ἐποπτεῖαν τοῦ σωματοψυχικοῦ συνόλου, δεδομένου ὅτι σῶμα καὶ ψυχὴ εὐρίσκονται ἐν στενῶτάτῃ βιολογικῇ σχέσει. «Δοκεῖ δέ μοι ἡ ψυχὴ τε καὶ τὸ σῶμα συμπαθεῖν ἀλλήλοις». (Ἀριστ. Φυσιολογ. 808 B 11). Καὶ πᾶς ἐπιστήμων, ἐπαναλαμβάνει ὁ Πλάτων, πᾶς πραγματικὸς τεχνίτης, ὀφείλει ν' ἀναζητῇ ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ, ἂν τοῦτο εἶναι «ἀπλοῦν ἢ πολυειδές».

Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ ἡ γνῶσις τῆς συνόλου φύσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ κυρίως τοῦ νοσοῦντος, ἀλλ' ἐπιβάλλεται καὶ ἡ ἐξακρίβωσις τῆς ἰδιαιτέρας ἑκάστου φύσεως (κράσεως, ἰδίουσυγκρασίας, ἰδίουσυστασίας, ἔξεως, διαθέσεως πρὸς ὑγείαν ἢ νόσον), διότι «μέγιστα οὖν αὐταὶ αἱ τῆς φύσεως διαλλαγαί» (Ἴππ. Παραγ. 20) καὶ «πρῶτον μὲν αἱ φύσεις τῶν ἀνθρώπων διάφοροι εἶναι» (π. Διαίτ. 67). Ἡ διαφορὰ δ' αὕτη συμπεριλαμβάνει καὶ αὐτὰ τὰ ὄργανα τοῦ αὐτοῦ ὀργανισμοῦ. «Πολὺ διαφέρει τοῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου τοῦ σώματος ἢ κατασκευῆ». (Ἴππ. Προρ. β' 12), διὸ ἐπιβάλλεται «περὶ φύσιος εἰδέναι καὶ πάνυ σπουδάσαι ὡς εἴσεται, εἴπερ τι μέλλει τῶν δεόντων ποιῆσειν» (Ἀρχ. Ἴτρ. Ἴπποκρ. κεφ. 20=ἔδ. 45 ἡμ.), νὰ εἶναι κάτοχοι δηλ. ἀληθινῆς γνῶσεως καὶ οὐχὶ σοφιστικῶν δοξασιῶν. Τὴν ἀξίαν δὲ τοῦ παραγγέλματος τούτου κατανοήσαντες, ἐπαναλαμβάνομεν, οἱ ἀρχαῖοι σοφοὶ ἐσπούδαζον τὴν ἰατρικὴν παιδιόθεν καὶ κυρίως τὴν ἀνατομικὴν· «ἐκ παίδων ἀρξάμενοι πρὸς τῷ μανθάνειν τὴν τέχνην». (Πολιτεία κε' 408 E).

ΣΥΜΕΡΑΣΜΑΤΑ

1. 'Ο Πλάτων έσπούδασε καλῶς τήν Ιατρικήν θεωρίαν και τὰ έργα του δύνανται νά θεωρηθοῦν ὡς πολύτιμος πηγή τῆς Ιστορίας τῆς Ιατρικῆς, ἥτις εἶχεν ἤδη προσλάβει θετικόν ἐπιστημονικόν χαρακτήρα.

2. 'Ὡς μή Ιατρός ὁ Πλάτων παρουσιάζει ἐλλείψεις και ἀμαρτάνει εἰς τὰς λεπτομερείας· «ἀλλά... ἴσως και συγχωρήσειεν ἄν τις ἐν οὕτω λεπτοῖς και Ιατρικοῖς πράγμασιν ἀμαρτάνειν, και τοι τῶν γε ἄλλων παθῶν τῶν κατὰ τὸ σῶμα σχεδόν ἀπάντων τήν γένεσιν ἀκριβῶς διεξῆλθεν». (Γαλ. VII 609).

3. 'Ο μέγας δ' οὗτος ἠθικός φιλόσοφος, ζῆσας κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τοῦ Ἰπποκράτους, γνωρίζει τήν διδασκαλίαν αὐτοῦ, ὡς και πολλά του έργα (1) και ἔχει ὑποστή τήν ἐπίδρασιν τῆς μεθόδου του, ἥτις βασίζεται ἐπὶ τῆς γνώσεως τῆς φύσεως και τοῦ ἀνθρώπου ὡς σωματο - ψυχικοῦ συνόλου.

4. 'Ασφαλῶς θά ἐγνώριζε και αὐτὸν τὸν ἴδιον δεδομένου ὅτι συχνάκις τὸν ἀναφέρει ὡς τὸν ἐνδοξότερον γόνον τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀσκληπιαδῶν και τὸν συγκρίνει πρὸς τοὺς διασημοὺς τῆς ἐποχῆς του γλύπτας, «Φειδίαν» και Πολύκλειτον, ἐκεῖνον μὲν ἱκανώτατον νά διδάξη τήν Ιατρικήν, αὐτοὺς δὲ τήν γλυπτικήν. (Πρωτ. 311 B).

5. 'Η σύγχρονος κριτική, ἀδυνατοῦσα νά ἐξεύρη τήν πραγματικότητα, ἠρνήθη τὰ πάντα. 'Ημεῖς μέχρις ἀποδείξεως τοῦ ἐναντίου και κυρίως μέχρι συμφωνίας τῶν κριτικῶν θά δεχθῶμεν τήν μαρτυρίαν ταύτην τοῦ Πλάτωνος, περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Ἰπποκράτους ὡς ἐνδόξου Ιατροῦ, «μαίζονος», κατὰ τήν ἔκφρασιν τοῦ Ἀριστοτέλους (2), ὡς πολύτιμον πληροφορίαν, ἐπίσης και τήν μαρτυρίαν του περὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ σοφοῦ τῆς Κῶ, και ὡς αὐθεντικά τὰ έργα ἐκεῖνα τοῦ Ἰπποκράτους, εἰς τὰ ὁποῖα περιλαμβάνεται ἡ περὶ οὗ ὁ λόγος διδασκαλία (Ιατρικὸν σύστημα), ἥτοι τὸ π. Φύσιος ἀνθρώπου, τὸ π. Ἀρχαίης Ιατρικῆς και τὰ περὶ Διαιτήσ, τὰ ὁποῖα ἡ σύγχρονος ἰδίως κριτική θέλει ν' ἀποξενώσῃ τῆς γραφίδος του.

6. 'Ἐπειδὴ ὁ Πλάτων ἀντιλεῖ Ιατρικὰς γνώσεις και ἐξ ἄλλων ἔργων τῆς Ἰπποκρατείου Συλλογῆς και ἐπειδὴ εἶναι ἀδύνατον νά διαχωρισθοῦν τὰ γνήσια έργα τοῦ Ἰπποκράτους τῶν νόθων, αἱ παραπομπαί, ὡς εἴθισται, γίνονται εἰς τὸν Ἰπποκράτην.

7. 'Ο Πλάτων πολλάκις χρησιμοποιεῖ τήν Ιατρικήν, ὡς και τήν μαθηματικήν και τὰς ἄλλας τέχνας πρὸς δήλωσιν παρασιατικωτέρας ἐννοίας τινὸς ἀναλόγου εἰς ἄλλην τινὰ τέχνην. «Τῶν αἰτιῶν δὴ τήν πλυντικήν μὲν και ἀκεστικήν και πᾶσαν τήν περὶ ταύτην θεραπευτικήν...» (Πολιτικός 282 A).

8. Διὰ πολλὰ Ιατρικὰ θέματα ἀσχολεῖται εἰς τὸν Τιμαῖον, ὅστις εἶναι διάλογος στρυφνός, και λόγος μεταφυσικός, ἀποκαλυπτικός, ἄν μοι ἐπιτραπῇ ἡ ἔκφρασις, τὸν ὁποῖον διὰ νά ἐνοήσῃ τις καλῶς και μεταφράσῃ πιστῶς, πρέπει νά γνωρίζῃ τήν περὶ τῶν ἀριθμῶν θεωρίαν τοῦ Πυθαγόρου και κυρίως τήν Ιατρικήν τοῦ Ἰπποκράτους. Ἐν τῷ διαλόγῳ δὲ τούτῳ ἀναπτύσσονται ἀσαφῶς πολλαὶ Ιατρικαὶ θεωρίαι και ἡ ἀσάφεια αὕτη εἰς τοὺς ὑπομνηματιστὰς και μεταφραστὰς γίνεται τὸ αἷτιον πολλῶν παρερμηνειῶν.

1) Κατὰ Wellmann (Fragm. d. Griech. Aerzte I, 67), ἐγνώριζε τὸ Προγνωστικόν, τὸ π. Χυμῶν, τὸ Ἐπιδημιῶν α', τοὺς Ἀφορισμοὺς, τὸ π. Φύσιος παιδίου, τὰ π. Διαιτήσ Ὁξέων, τὸ π. Νεύσων α', τὸ π. Τροφῆς, τὸ π. Γυναικείης Φύσιος, τὸ π. Ἑβδομάδων, τὸ π. Ἑπταμήνων, τὸ π. Ὀκταμήνων, τὸ π. Ἀέρων, ὑδάτων και τόπων, και τὸ π. Φυσῶν.

2) «Ὅλον Ἰπποκράτην οὐκ ἀνθρώπον ἀλλ' Ιατρὸν εἶναι μείζω φήσειεν ἄν τις τοῦ διαφέροντος κατὰ τὸ μέγεθος τοῦ σώματος». (Πολιτ. VII, κεφ. 4, 1326 α 15).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Plato, Dialogi, edit, C. Herman, Lipsiae - Teubneri.
2. Γαληνοῦ, Περὶ τῶν Ἱπποκράτους καὶ Πλάτωνος δογμάτων. Ἔκδ. Kühn, 1825. Τόμ. V, σελ. 181—805.
3. Galeni, in Platonis Timaeum Commentari Fragmenta, Corp. Med. Gr. Suppl. I in aedibus B. G. Teubneri, Lipsiae, ed. P. Kahle.
4. Anonymi Londinensis ex Aristotelis - Iatricis Menonis et aliis Eclogae, ed. Herm. Diels - Suppl. Aristotelicum. Vol. III, Pars I.
5. Schumacher, Joseph, Antike Medizin. Band I. Berlin 1940.
6. Galenus, de placitis Hippocratis et Platonis libri novem. rec. ei expl. Iwanus Müller, vol. I., Leipzig 1874.
7. Goldstein, W. Studien zur Entwicklung der Psychophysischen probleme Platons, Breslau 1932.
8. Kaiser, W. Kosmos und Menschenwesen im spiegel der Platonischen Körper, Basel 1930.
9. Γεωργούλη Κων., Ἄρθρον «Πλάτων» Ἐγκυκλ. Λεξ. «Ὁ Ἥλιος» τ. 16ος.
10. Καλλιτσουνάκη Ἰωάν., Ἄρθρον «Πλάτων» Μ. Ἑλλ. Ἐγκυκλ.
11. Βουλοδήμου Χαρ. Δοκίμιον περὶ τοῦ «Ἰδιωτικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων» Τόμ. Β', Κεφ. 9ον, σελ. 304, Ἐν Ἀθήναις 1903,
12. Μητροπούλου Κων., Ἱπποκράτους «Βίος, Γένος, Ἔργα» Α/1—Β/1.